

Brief uit Botswana IV van Hans Opschoor

Ontwikkelaars of fixeerdors (1)?

tallen buitenlanders die wij hier inmiddels een beetje beter zijn gaan kennen, geeft Garner overigens een wat vertekend beeld. Niet zozeer omdat hij er motieven zou bijverzinnen of zou weglaten, maar vooral door de rangschikking. Geldzucht bijvoorbeeld, kwamen we hier nog maar weinig tegen, nieuwsgierigheid wat vaker, soms ook hoop op een nieuw begin, vaak de wens om „iets nuttigs te doen”, en dan nog menslievenheid – misschien in z'n pure vorm niet al te vaak.

Is dit nu teleurstellend?

Voor onszelf niet: ook onze motieven waren een mengsel van de genoemde ingrediënten. Als je je in de zaak verdiept, is de uitkomst ook niet zo gek (ook zonder er calvinistische ideeën over der mensen neigingen bij te halen). Voor hen die hier toch wel van schrikken valt er misschien nog troost te putten uit de ervaring van Garner, dat juist zij, die met veel altruïsme en idealisme aan dit soort werk beginnen, vaak de zwaarste klappen krijgen en dan onnodig vroeg balpen, spa of waterpomptang in de wilgen hangen en gedesillusioneerd snel huiswaarts keren. „Eigenbelang, in veel vermommingen, brengt ze; gezond afstand nemen maakt, dat ze overleven.”

Wat beweegt de geldschieters?

Nogal wat instanties houden zich bezig met ontwikkelingssamenwerking. Internationale lichamen, regeringen, universiteiten, kerken, particuliere stichtingen, etc. Ook hier zou het, zacht gezegd, te ver voeren, om er op voorhand van uit te gaan dat het een en al naastenliefde is dat de dossiers doet circuleren en het geld doet rollen.

Als bij de uitgezonden eigenbelangen al een rol speelden, zoveel temeer bij de instellingen; in velerlei vorm, variërend van omzetvergroting, tot bevordering van de eigen politieke of culturele of andere ideeën, tot het verstevigen van de eigen positie van de betreffende organisatie. „Het is welbegrepen eigenbelang, om een deel van ons nationaal inkomen te besteden aan ontwikkelingssamenwerking”, zo kun je in het relatief idealistische Nederland, regelmatig horen. Nog sterker kun je er bij de grote westerse landen op rekenen dat ontwikkelings-

hulp wordt gebruikt als instrument van buitenlandse politiek, voor eigen economische ontwikkeling, om bepaalde regimes in het zadel te houden; kortom: om vanuit bepaalde belangen bepaalde bestaande verhoudingen te **fixeren!** Natuurlijk zijn dat niet de enige motieven en wordt er in vele landen, met name ook Nederland, oprecht en serieus geprobeerd de hulp ten goede te doen komen aan de allerarmsten. Maar eigenbelangen spelen onmiskenbaar. Het Westen heeft er belang bij, zo lang mogelijk één of meer vingers in de zuidelijk-afrikaanse pap te houden. Een land als Botswana wordt daarbij in toenemende mate interessant. Lijken Namibië en Zimbabwe op den duur toch een weinig pro-kapitalistische kant uit te gaan, Botswana is wat dat betreft meer „betrouwbaar” (al kan men zich afvragen hoe stabiel de situatie hier is; maar juist dat is weer een extra argument om er tijdig „bij te zijn” met voldoende mensen en voldoende geld). Bovendien speelt Botswana een niet onbelangrijke rol in het gebeuren rondom Zimbabwe, al was het maar door al dan niet officieel voor vergaderruimte te zorgen. Ook strategisch is het van belang: reeds lang is het een doorgangsroute voor veel vluchtelingen en volgens de regimes te Pretoria en Salisbury is het dat ook voor „terroristen” en wapens.

Recente rapporten wijzen bovendien uit dat de bodem tamelijk veel interessante mineralen bevat.

En tenslotte: het land kent een meerpartijenstelsel van parlementaire democratie (voor Afrika tamelijk zeldzaam). Zouden deze overwegingen allemaal los staan van de stromen geld en mensen naar Gaborone? Het lijkt me niet.

Waarom laat Botswana die stroom van buitenlandse invloeden toe? Voor een deel kan het land niet anders: een eenmaal op gang gebrachte trein stop je nou niet een, twee drie. Het voornemen om zo snel mogelijk te „localiseren” (arbeidsplaatsen doen bezetten door Botswana) is er wel, maar Botswana kan, gezien de huidige politiek-economische structuur en de daarmee gepaard gaande, conventionele ontwikkelingsstrategie, dat voornemen nooit uitvoe-

ren. Tenzij de top in het land bereid zou zijn tot een enorme stap achteruit en een ommezwaai naar een geheel andere ontwikkelingsstrategie. Noch die top, noch de erdoor Botswana binnengehaalde grote particuliere investeerders zijn daarmee echter gebaat. Er is hier in dit land wel sprake van „zelf reliance”, maar dan toch wel op een heel andere wijze dan in Tanzania, bijvoorbeeld. Dus voorlopig blijven die buitenlanders wel komen. Ik kan me nog een paar andere motieven voorstellen, zoals de volgende twee. Het aanvaarden van samenwerking of hulp vanuit verschillende bronnen, doet Botswana meer geïntegreerd raken in het wereldgebeuren; het land zou een dergelijke, veelzijdige afhankelijkheidssituatie kunnen proberen te gebruiken om zich vrijer te maken van het grote economische machtscentrum in haar omgeving: Zuid Afrika. Tenslotte een veel banaler motief: er wordt veel samenwerking aangeboden, maar ook zijn er vele afnemers zoals ministeries, leger, universiteit, enz. Elk van die afnemers heeft, evenals een organisatie waar ook ter wereld, de neiging tot uitdijen. Dus groeit het aantal projecten, en daarmee de buitenlandse invloed en de invloed van buitenlanders.

Ontwikkelaars zijn hier dus vanuit velerlei motieven en belangen, die je vanuit verschillende posities moet bezien. Vaak zullen die motieven en belangen botsen, zeker als de ontwikkelingswerker is gekomen om inderdaad te ontwikkelen, maar de situatie waarin gewerkt wordt, is bepaald vanuit belangen die erop uit zijn de zaak te houden zoals ze is; politiek, sociaal of economisch te fixeren. Een volgende keer wil ik deze wat algemene conclusie toelichten aan de hand van m'n eigen rol (die van sociaal-economisch onderzoeker hier) en de radikale kritiek erop, zoals die onlangs is verwoord in een discussie over sociale wetenschappen en ontwikkeling in Afrika.